

A Taktaköz és a Sajó-Hernádvidék épületlakó denevérpopulációinak alakulása 1995-2001

Bereczky Attila Szilveszter

Bevezetés

1995-ben kezdtük a területen az épületlakó fajok felmérését kevés számú épülettel, mindössze 22 épületet sikerült ellenőriznünk. Azért ilyen keveset, mert kissé szervezetlen, rendezetlen formában kezdtük el egyeztetések nélkül.

1996-tól kezdődően a Magyar Denevérkutatók Baráti Köre segítségével, anyagi támogatásával már jóval több épületet sikerült egyeztetve, szervezeten ellenőriznünk, az ellenőrzött épületek száma így 72-re emelkedett.

Az ellenőrzött épületek száma 1999-ig nőtt.

2000-ben bekövetkezett vakbélműtét, és nyári külföldön tartózkodás miatt kevés épületet sikerült ellenőrizni, az eredmények nem teljesek, így ezt az évet külön nem említem meg.

2001-ben az ellenőrzött épületek száma 56-ra csökkent. Ennek oka, hogy csak a védendő épületeket ellenőriztük, ahol denevér, vagy gyöngybagoly előfordulás van, az olyan épületeket ahol nincs, vagy nem is lehet semmi (teljesen lezárva) azt nem ellenőriztük. A jövőben is csak a védendő épületek ellenőrzésével foglalkozunk.

Terület bemutatása

A kutatott területek Magyarország kistáj kataszter szerinti besorolása alapján 4 kistájnál végeztem alaposabb ellenőrzéseket, 1 kistájnál (Hajdúhát) mindössze 3 település templomát néztem meg, mivel itt eredmények nem voltak, ezért a kistáj bemutatásától eltekintek. A Bükk-hegységi Garadnai pisztrángtelep ellenőrzését csak 1995-96-ban végeztem, azt követően átadtam Fülep Dániel tagtársamnak, mert a környékbeli településekre koncentráltam.

Taktaköz

12 település templomát mértem fel. A Zemplén aljai települések felmérését Bihari Zoltán végzi. Konkrét felméréssel a taktaközi településeken tudtommal más nem foglalkozik.

A terület BAZ megye, és Szabolcs megye területén helyezkedik el, területe 500 km². Ebből belterület 5,3%, szántó 66,0%, kert 0,7%, szőlő 0,7%, rét, legelő 15,6%, erdő 5,6%, vízfelszín 6,0%, ártér, elhagyott terület, bánya 0,1%. Tszf-i magasság 93-173 m. A pleisztocén folyamán a Szerencs-patak, és a Zemplénből érkező kisebb patakok építette hordalékkúp-síkság. Mérsékelt meleg, és mérsékelt száraz éghajlatú. Évi középhőmérséklet 9,7-9,9°C. Évi csapadékösszeg sokévi átlaga 600 mm.

Borsodi ártér

Az általam kutatott települések BAZ megye területén helyezkednek el, számuk 6. Ezen a területen szintén nem mér fel konkrétan senki, Tiszaújvárosi MME- tagok Balogh Gyula vezetésével néha járkálnak 1-2 templomba gyöngybaglyot felmérni.

Az egész kistáj területe 500 km². Belterület 4,6%, szántó 65,3%, kert 0,2%, szőlő 0,8%, rét, legelő 7,8%, erdő 4,4%, vízfelszín 16,9%, ártér, elhagyott terület, bánya 0,08%. Tszf-i magasság 88-93 m. Ártéri szintű tökéletes síkság. Mérsékelt meleg éghajlatú. Évi középhőmérséklet 9,8-9,9°C. Évi csapadékmennyiség 570 mm.

Harangod

BAZ megye területén helyezkedik el. Felemért települések száma 6. Területe 150 km². Belterület 2,2%, szántó 91,5%, kert 0,3%, szőlő 1,3%, rét, legelő 2,6%, erdő 1,8%, vízfelszín 0,1%, ártér, elhagyott terület, bánya 0,2%. Tszf-i magasság 100-243 m. Hegyláb-felszíni helyzetben lévő hordalékkúp-síkság.

Száraz éghajlatú, jelentős vízhiány jellemzi. Mérsékelt meleg, évi középhőmérséklet 9,3-9,5°C. Évi csapadékmennyiség 580-590 mm.

Sajó-Hernád sík

BAZ megye területén helyezkedik el, felmért települések száma 27. Területe 600 km². Hordallékúp-síkság. Tszf-i magasság 90-161. Belterület 8,2%, szántó 76,7%, kert 1,0%, szőlő 1,7%, rét, legelő 7,2%, erdő 3,1%, vízfelszín 1,5%, ártér, elhagyott terület, bánya 0,4%. Mérsékelt meleg, száraz éghajlatú. Évi középhőmérséklet 9,7-9,9°C. Csapadékmennyiség évi 560-600 mm.

Felmérési módszerek és egyéb bemutatása

Az ellenőrzéseket évente minimum egyszer, de általában kétszer végeztük. Voltak épületek, ahol többszöri ellenőrzést kellett végezni.

Gyöngybaglyoknál fontos az őszi ellenőrzés a másodköltés miatt, denevéreknél pedig azért, mert néhány templomban szeptember-októberi időpontban jelentek meg, tehát a templomot nem kölykezésre használták.

Templomellenőrzések alkalmával a templomokba kihelyeztünk egy lapot, amit a Magyar Denevértudósok Baráti Körének Miskolci Helyi csoportja küldött.

Ez hasznos, és fontos az élőhely megóvása szempontjából. A papíron fel van tüntetve a fajok védelmi státusza, felhívás a zavarás elkerülésére, továbbá név, telefonszám, hogy kihez lehet fordulni ha az élőhelyet renoválják, vagy elpusztult, legyengült példányokat talál az illetékes templomkezelő.

Az épületek kezelőivel folyamatos kapcsolattartásban állok, kiadványokat, felmérési eredményeket el szoktam juttatni az adott templomra vonatkozólag.

Templomok guano-letakarítása, egyéb munkák elvégzése

Ott, ahol nagyszámú denevért kolónia van, és a felhalmozódott guano sok, vagy zavarja a templom kezelőjét, el szoktuk szállítani a templomból a felesleges szemetet, és ürüléket.

Továbbá több templomon, templomudvarban végzünk ipari-alpin tevékenységeket társadalmi munkában a pozitívabb megítélés érdekében.

Így több helyen végeztünk már esőcsatorna tisztítást, kisebb külső munkálatokat, fakivágást.

Problémakörök

Templomrenoválás, lezárás

Elsősorban nem megfelelő időben végzett felújítások, a templomok teljes lezárása miatt a fajok teljesen kinnrekednek az élőhelyről. Emiatt tűntek el a baglyok Megyaszóról, és Prügyn a bennrekedt baglyok elpusztultak, ahová később visszatelepültek.

Késleltetett ipari alpinmunkák is befolyásolják a költés eredményességét. Nappal, a templomon kívül végzett munka idáig nem befolyásolta a kirepülési pozitív eredményeket, mert éjszakai időszak az, amikor a szülők a fiókákkal foglalkoznak, de hideg időben káros lehet, tojásos időszakban pedig kimondottan veszélyes az ilyen mértékű zavarás.

Denevérek esetében egy renoválás a kolónia eltűnését eredményezi, főként az érzékenyebb fajoknál. Így tűntek el a Taktaharkányi csonkafülűek is.

Ellenőrzött épületek felmérési eredményei

	1995	1996	1997	1998	1999	2001
Ellenőrzött települések	18	54	55	56	56	43
Ellenőrzött épületek	22	72	78	80	82	56
Denevér jelenlét (élő)	13	31	33	37	37	22
Ürülék jelenléte	6	15	13	14	12	17
Semmi nem volt	3	26	32	29	33	17

Denevérfajok jelenléte a kutatott területen

	Denevérfaj előfordulás/ templom/ össz példányszám					
	1995	1996	1997	1998	1999	2001
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	2 (60)	2 (53)	3 (86)	3 (119)	3 (340)	2 (20)
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	1	2	-	-	-	-
<i>Myotis myotis (blythi)</i>	3 (12)	7 (169)	9 (188)	12 (178)	10 (447)	4 (304)
<i>Myotis emarginatus</i>	-	1 (10)	1 (30)	1 (30)	1 (15)	1 (10)
<i>Myotis daubentonii</i>	1	-	-	-	-	-
<i>Plecotus austriacus</i>	6 (39)	13 (140)	15 (195)	13 (252)	16 (429)	11(112)
<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	-	1	-	-	-	-
<i>Pipistrellus nathusii</i> ⁺	-	-	-	-	-	1
<i>Nyctalus noctula</i> ⁺	-	1	-	-	-	-
<i>Nyctalus leisleri</i> ⁺	-	1	-	-	-	-
<i>Eptesicus serotinus</i>	1 (2)	11 (142)	7 (98)	11 (235)	10 (309)	6 (155)

Megjegyzés: ⁺ Köpethől előkerült fajok

Ellenőrzött épületek listája, denevér előfordulások

Település	Épület neve	1995	1996	1997	1998	1999	2001
Alsódobsza	Ref.templom	0	Ürülék	Ürülék	Ürülék	PA 3	PA 6, MM 1
Berzék	Gör.templom	0	Ürülék	Ürülék	MM 10	MM 20	-
	Római templom	RF 50	RF 50, ME10, NN1	RF 70	RF 80	RF 300	ME 10
Bócs	Ref.templom	PA 1	PA 15	PA 8	ES 8	ES 15, PA 10	PA 4
Csobaj	Ref.templom	0	PA 22	ES 15	ES 20	PA 30	PA 18
Gesztye	Ref.templom	PA 5	PA 22	PA 20	PA 30	PA 41	PA 10
	Római templom	0	0	PA 30	PA 30	PA 30	PA 20
Girincs	Római templom	Ürülék	Ürülék	MM 25	MM 10	MM 20	MM 2
Hejőbába	Ref.templom	0	-	-	ES 50	ES 55	ES 40
	Római templom	0	0	-	Ürülék	Ürülék	Ürülék
Hejőkeresztúr	Gör.templom	0	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék
	Római templom	0	0	-	-	-	0
Hejőkürt	Római templom	0	ES 5,PA 1	PA 8	PA 12	PA 40	Ürülék
Hejőpapi	Ref.templom	0	-	-	-	-	0
Hejőszalonta	Ref.templom	0	-	-	-	-	0
	Római templom	0	0	-	-	-	0
Hernádkak	Ref.templom	MM 1	Ürülék	Ürülék	MM 2	MM 5	-
Hernádnémeti	Ref.templom	PA 16	ES 4	PA 35	PA 40	PA 45,ES 4	Ürülék
	Római templom	PA 2	MM 1	-	-	-	0
Igrici	Ref.templom	0	-	-	-	-	0
Kesznyéten	Ref.templom	PA 12	PA 15,ES 8	PA 32	PA 35	PA 30	PA 9,MM 1
Kistokaj	Ref.templom	0	ES 1	ES 4	ES 3	ES 5	-
Kiscséc	Római templom	0	0	-	-	-	0

Köröm	Római templom	Ürülék	Ürülék	MM 22	MM 10	MM 27	Ürülék
	Parókia	MM 1	MM 8	MM 10	MM 2	Ürülék	-
Legyesbénye	Ref.templom	0	Ürülék	Ürülék	Ürülék	PA 30	PA 3
	Ref.parókia	0	0	0	0	0	RF 15
	Római templom	0	-	RF 1	RF 4	RF 10	-
Mályi	Ref.templom	0	-	-	-	-	0
	Római templom	0	0	0	-	-	0
Megyaszó	Ref.templom	0	-	-	-	-	0
	Római templom	0	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék	0
Misk-Garadna	Pisztángkelt-áll.	RH 10	RH 27, PP 20	0	0	0	0
	Vásárhelyi szh.	MDau 20	RH 20	0	0	0	0
Muhi	Római templom	-	-	-	-	-	0
Nagycsécs	Római templom	0	ES 20	ES 15	ES 40	ES 30	ES 15
Nemesbikk	Ref.templom	0	-	MM 1	MM 1	MM 20	Ürülék
	Római templom	0	0	-	-	-	0
Nyékládháza	Ref.templom	0	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék	0
	Római templom	0	-	-	-	-	0
Onga	Ref.templom	0	PA 3, NLe 1	PA 10	PA 2	PA 24	PA 8
	Római templom	0	0	0	0	0	-
Ónod	Ref.templom	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék	-
	Római templom	-	PA 5	PA 3	PA 4	PA 27	Ürülék
	Vár	0	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék	0
Ósiska	Ravatalozó	0	-	-	-	-	-
Oszlár	Ref.templom	0	-	-	Ürülék	-	PA 3
	Római templom	0	-	-	-	-	0
Prügy	Ref.templom	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék	-
	Római templom	0	-	-	-	-	0
Sajóhídvég	Ref.templom	RF 10	RF 2	RF 15	RF 35	RF 30	RF 5
	Ravatalozó	0	-	-	-	-	0
Sajólád	Római templom	0	ES 4	ES 8	ES 14	ES 30	ES 30
Sajóörös	Római templom	0	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék
Sajópetri	Görög templom	0	0	-	Ürülék	Ürülék	Ürülék
	Római templom	0	0	-	-	-	0
Sajószőged	Görög templom	0	ES 26	ES 10,	ES 30	ES 30	Ürülék
	Római templom	0	PA 3	PA 8	PA 22	PA 25	Ürülék
Sóstófalva	Ref.templom	0	-	-	-	-	-
Szakáld	Görög templom	0	-	-	-	-	0
Szirma	Ref.templom	0	0	0	-	-	-
Taktabáj	Ref.templom	PA 3	PA 2	PA 2	PA 12	PA 24	PA 1
Taktaharkány	Ref.templom	ES 2, MBI 10	ES 33	ME 30	ME 30, ES 20	ES 30, ME 15	ES 30
	Római templom	0	0	0	0	-	0
Taktakenéz	Ref.templom	Ürülék	ES 1	ES 1	ES 10	ES 10	ES 30
Taktaszada	Ref.templom	-	MM 4	MM 3	MM 5	MM 50	Ürülék
Tiszadada	Ref. templom	0	-	-	-	-	Ürülék
	Római templom	0	-	-	-	-	-
Tiszadob	Ref.templom	0	PA45, ES35, MM1	PA 25	PA 30,ES 20	ES 100	ES 10
Tiszaeszlár	Ref.templom	0	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék	0
	Római templom	0	-	-	-	-	0

Tiszakeszi	Ref.templom	0	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék	Ürülék
Tiszaladány	Ref.templom	0	ES 5	ES 45	ES 20	-	-
Tiszalök	Ref.templom	0	-	-	-	-	0
Tiszalúc	Ref.templom	Ürülék	RF 1, PA 4	PA 5, MM 1	PA 10, MM 5	PA 5	PA 30
	Római templom	0	0	0	0	-	-
Tiszanagyfalu	Ref.templom	0	-	-	-	-	0
Tiszapalkonya	Ref.templom	0	-	-	MM 1	MM 10	-
	Római templom	0	MM 1	MM 2	MM 2	MM 5	-
Tiszatardos	Szarv.m-tanya	0	-	-	-	-	0
	Római templom	0	-	-	-	-	-
Tiszatarján	Ref.templom	0	MM 14	MM 24, PA 5	MM 30	MM 40	Ürülék
Tiszaszederkény	Ref.templom	0	MM 140	MM 100	MM 100	MM 250	MM 300
Újharangod	Római templom	0	-	-	-	-	0
Újcsanáros	Ref.templom	0	PA 1	PA 1	PA 15	PA 35	Ürülék
	Evang.templom	0	PA 2	PA 3	PA 10	PA 30	Ürülék
Összesen	Ell. települések	18	54	55	56	56	43
	Ell. épületek	22	72	78	80	82	56

Jelmagyarázat: 0 = Nem ellenőrzött

- = Nincs semmi

Épülettípusok megoszlása

Épület neve	Felmért épület	Denevérjelenlét (élő)	Ürülék	Denevér nem volt	<i>Tyto alba</i>	Semmi
Ref.templom	40	25	6	9	25	8
Római templom	32	12	3	17	8	16
Görög templom	5	2	2	1	3	1
Evang.templom	1	1	-	-	1	-
Tanyaépület	1	-	-	1	1	-
Parókia	2	2	-	-	-	-
Ravatalozó	2	-	-	2	-	2
Pisztángos	2	2	-	-	-	-
Várépület	1	-	1	-	-	-
Összesen	86	44	12	30	38	27

Összesen felmért épületek száma: 86

Felmért települések száma: 57

Mortalitások a felmért településeken

Denevértetemek előfordulása

Település	Épület	Faj	Példány
1995			
Berzék	rk-t.	<i>Rh. ferrumequinum</i>	13
Hernádnémeti	ref.t.	<i>P. austriacus</i>	1
Taktabáj	ref.t.	<i>P. austriacus</i>	3
Taktaharkány	ref.t.	<i>E. serotinus</i>	2
1996			
Böcs	ref.t.	<i>P. austriacus</i>	1
Nagycsécs	rk-t.	<i>E. serotinus</i>	1
Sajószöged	görög-k.t.	<i>E. serotinus</i>	1

Település	Épület	Faj	Példány
1998			
Berzék	rk-t.	<i>Rh. ferrumequinum</i>	51
1999			
Berzék	rk-t.	<i>M. emarginatus</i>	8
2001			
Berzék	rk-t.	<i>Rh. ferrumequinum</i>	3
Kesznyéten	ref.t.	<i>M. myotis</i>	1

Gyöngybagoly (*Tyto alba*) denevérfogyasztása

(Köpetből előkerült denevérek – határozta: Szentgyörgyi Péter)

Kistáj kód	Gyűjtőhely	Épület	Gyűjtési idő	Gyűjtő	<i>M. blythi</i>	<i>M. emarginatus</i>	<i>P. austriacus</i>	<i>N. noctula</i>	<i>N. leisleri</i>	<i>E. serotinus</i>	Σ Chir.	Σ Mamm.
10932	Hejőkürt	Rk	960625	BA			1			4	5	1192
			97	BA						1	1	347
10932	Sajólad	Rk	960828	BA						4	4	526
10932	Berzék	Rk	2001	BAGPSS		3					3	316
			960627	BA		1		1			2	51
10932	Nemesbik	Ref	970722	BA						2	2	959
10932	Sajópetri	Gör	970829	BA						2	2	357
10932	Onga	Ref	960706	BASJ			1	1			2	1535
10932	Kistokaj	Ref	960809	BA						1	1	1800
10932	Ónod	Ref	2001	BA						2	2	518
10932	Hernád-németi	Rk	95	BASJ						1	1	
10712	Tiszakeszi	Ref	960730	BA						2	2	1213
10712	Tiszaszederk	Ref	960718	BA	2						2	5
10711	Taktakenez	Ref	960706	BA						1	1	283
			951220	BAPJ						1	1	1236
10711	Taktabáj	Ref	960819	BAKK			1				1	447
10711	Prügy	Ref	951211	BAPJ						1	1	792
Összes	14				2	4	3	1	1	22	33	23373

Egyéb adatok:

Oszlár, ref.t., 2001, BGY 1 pld. *Pipistrellus nathusii*

Szerencs, *Strix uralensis* köpetből – *Pipistrellus pipistrellus*

Köszönetnyilvánítás

Köszönet illeti Mészáros Istvánt, a Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökét, aki támogatólevelével hozzájárult tevékenységem elvégzéséhez. Szintén nagy segítséget nyújtottak a templomok kezelői, harangozói, gondnokai, lelkészei, akik felengedtek és segítettek a felmérésben. A felmérés anyagi támogatását, a Magyar Denevérkutatók Baráti Köre intézte. Hálás vagyok továbbá Dobrosi Dénesnek, aki a fenti egyesület épületlakó denevérkolóniáinak védelmi programját irányítja.

További útiköltség-támogatásokat kaptam a következő szervezetektől: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 4. Gömör-Tornai Helyi csoport és 34. Bükki Helyi csoport, Tiszatáj Környezet és Természetvédelmi Közalapítvány.

Épületekben talált denevérmúmiák meghatározását Bihari Zoltán végezte. Sok segítséget

nyújtott a denevérfajok gyakorlati meghatározásában Ujhelyi Péter. A bagolyköpetek meghatározását Szentgyörgyi Péter végezte.

Sérült, vagy fiatal kézre került gyöngybagolyok gondozásával ápolásával Bereczky István foglalkozott Sajóhidvégen létrehozott átmeneti madármenhelyén.

Épületek ellenőrzésében, költőláda kihelyezésben a következők voltak segítségemre: Bereczky Ágnes, Boldogh Sándor (MME 4. H. Cs.), Ézsöl Tibor (MME 32. H. Cs.), Földvári József (MSE), Gombkötő Péter (MDA), Kiss Katalin (MME 32. H. Cs.), Losonczy László (MME 32. H. Cs.), Puskás János (természetvédelmi őr), Rimaszécsy László (kerületvezető erdész), Serfőző József (MME 32. H. Cs.), Suta Sándor (természetvédelmi őr), Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület.

Templomoknál szükséges társadalmi alpinmunkák elvégzéséhez segítséget nyújtott Kovács Péter és Szászfai Judit hegymászó.